

Висновки. Нині одним із важливих питань є доступність, продуктивність й гнучкість інформаційних систем та технологій, що використовуються в виробництві продукції овочівництва. Інформаційно-технологічне забезпечення на багатьох підприємствах не відповідає умовам сучасності. Отже, практичне застосування розроблених рекомендацій забезпечить комплексний системний підхід до формування інформаційного забезпечення, обґрунтування управлінських рішень аграрних підприємств, що дасть змогу утримувати довгострокові конкурентні переваги на ринку. Таким чином, реалізація запропонованого комплексу інформаційно-інноваційних заходів забезпечить вихід на нові ринки збуту вагомі в масштабах підприємства чи галузі овочівництва та приріст доходів.

Список використаних джерел:

- 1 Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV «Про інноваційну діяльність» // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 36. – 266 с.
2. Саблук П. Т. Інноваційна діяльність в аграрній сфері та інституціональний аспект: монографія. П. Т. Саблук, О. Г. Шпикуляк, Л. І. Курило [та ін.]. – К.: ННЦ ІАЕ, 2010. – 706 с.
- 3 Інноваційні трансформації аграрного сектора економіки: [монографія] / [Шубравська О. В., Молдован Л. В., Пасхавер Б. Й. та ін.]; за ред. д-ра екон. наук О. В. Шубравської; НАН України, Ін-текон. та прогнозув. – К., 2012. – 496 с.
4. Дацій О.І. Фінансове забезпечення інновацій в агропромисловому комплексі України / О. І. Дацій // Проблеми інвестиційно-інноваційного розвитку. – 2011. – № 1. – С. 65-76.
5. Николаев А. Б. Управление сбытом готовой продукции промышленного предприятия с использованием интернет-канала распределения / А. Б. Николаев, В. Р. Рогов // Наука и образование. – 2012. – № 10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://technomag.edu.ru/index.html>.
6. Використання космічних технологій в агропромисловому комплексі України / [Татаріко О. Г., Сиротенко О. В., Волошин В. І., Бершуєв Е. І.] // Вісник аграрної науки. – 2007. – № 7. – С. 5-9.
7. Омарова Н.Ю. Основные причины и преимущества внедрения аутсорсинга на предприятиях агропромышленного комплекса / Н. Ю. Омарова // Современные наукоемкие технологии. – 2008. – № 4 – С. 180-182.

Рецензент – д.е.н., професор Кошкалда І.В.

УДК 379.85:63

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ
МАЛИХ ФОРМ ГОСПОДАРЮВАННЯ У СІЛЬСЬКОМУ
ЗЕЛЕНОМУ ТУРИЗМІ**

Чорний Б.С., аспірант

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

У статті проаналізовано теоретичні аспекти та підходи до визначення поняття малих форм господарювання, у тому числі у сільському зеленому туризмі. Досліджено нормативно-правові засади організації малих форм господарювання, у тому числі у сфері туризму та гостинності. На основі проведених досліджень дано авторське трактування поняття «малі форми господарювання» та «малі форми господарювання у сільському зеленому туризмі», а також наведено особливості їх діяльності. Визначено основні чинники впливу зовнішнього та внутрішнього середовища на діяльність господарюючих суб'єктів

у сільському зеленому туризмі в умовах ринкової конкуренції. Обґрунтовано організаційно-економічні засади функціонування малих форм господарювання у сільському зеленому туризмі.

Ключові слова: *малі форми господарювання, організаційно-економічні засади, сільський зелений туризм, селянські господарства, чинники, зовнішнє та внутрішнє середовище, конкуренція, управління.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання становлення та розвиток малого підприємництва у різних сферах є об'єктивною тенденцією розвитку сучасної економіки, оскільки воно характеризується високим рівнем гнучкості підприємницької діяльності, спрямованістю зусиль на постійне удосконалення власної діяльності з орієнтацією на місцеві ресурси, наявністю двостороннього зв'язку між підприємцем і його клієнтами, виконанням ролі ринкоутворюючого чинника [7, с. 68]. У зв'язку зі значним переформатуванням туристичних потоків, зумовленого низкою об'єктивних причин, що спостерігається в Україні в останні роки, питання вивчення функціонування малих форм господарювання у сфері туризму, у тому числі сільського зеленого, набуває актуального значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми функціонування малих форм господарювання, у тому числі у сфері туризму, були предметом вивчення та знайшли висвітлення у роботах таких науковців як В.І.Аранчій, Ю.Д. Білик, З.С. Варналій, Л.І. Вороніна, О.С. Горда, В.П. Горьовий, І.В. Ляшенко, Ю.П.Макаренко, П.М. Макаренко, Л.О. Мармуль, Т.С. Незвешук-Когут, М.М. Пітюлич, П.Т. Саблук, М.Г. Шульський, В.В. Юрчишин та багато інших. Разом з тим, окремі аспекти цієї багатогранної проблеми залишаються дискусійними і потребують подальшого дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є визначення економічної сутності малих форм господарювання та обґрунтування організаційно-економічних засад функціонування таких господарюючих суб'єктів у сільському зеленому туризмі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Обґрунтування організаційно-економічних засад функціонування малих форм господарювання у галузі сільського зеленого туризму безпосередньо пов'язано з наявністю сучасного понятійного апарату та нормативно-правових визначень, аналіз яких надасть можливість виявити їх економічну сутність. Відповідно Господарського кодексу України, до суб'єктів господарювання загалом належать господарські організації – юридичні особи, а також громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці [3].

Відповідно до кількості працюючих та доходів від будь-якої діяльності за рік суб'єкти господарювання розподіляють на: мікро- та малі підприємства, середні та великі підприємства. Згідно такої градації суб'єктами мікропідприємництва є фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи – підприємці та юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період не перевищує 10 осіб та річний дохід

від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 млн. євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України [6, с. 457].

Проте, для малих форм господарювання у сільському зеленому туризмі, які теоретично належать до мікропідприємств, не зовсім підходять дані критерії, адже навіть 10 працівників можуть виконувати значний обсяг роботи та надавати велику кількість послуг, а річний дохід у межах до 2 мільйонів євро не досяжний для багатьох підприємств сфери туризму. Таким чином, в умовах негативного коливання курсу національної валюти, встановлені обмеження не є логічними не тільки для малих форм господарювання сільського зеленого туризму, а й багатьох інших сфери послуг.

В економічній літературі також зустрічаються різноманітні визначення сутності малих форм господарювання. Так, на думку І.В. Ляшенка, малі форми господарювання – це суб'єкти малого підприємництва, що створюються на основі певної форми власності (як правило, приватної) для здійснення господарської діяльності, одержання прибутку чи в споживчих цілях, і, що мають деяку самостійність [5, с. 30]. О.С. Горда визначає малі форми господарювання як суб'єкти підприємницької діяльності дрібнотоварного укладу будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, як зареєстрованих, так і незареєстрованих органами державної влади [2, с. 98]. М.Г. Шульський погоджується із наведеними твердженнями, однак наголошує на особистій участі членів цих господарств та їх родин у виробничому процесі [9, с. 12].

На нашу думку, малі форми господарювання – це економічно-самостійний господарюючий суб'єкт мікро підприємництва, який здійснює свою діяльність за участі власника та членів його родини, або із залученням найманої робочої сили, у тому числі виробництво продуктів харчування, надання послуг, торгівлю тощо, з метою реалізації власного економічного інтересу.

Для виявлення особливостей функціонування малих форм господарювання у сільській місцевості варто виявити основні засади функціонування таких підприємств з урахуванням вимог до цих підприємств та специфіки діяльності. Так, О.М. Матусова виділяє особливості діяльності малих форм господарювання на території села та зазначає, що мале підприємництво є здійсненням діяльності в межах товарних особистих селянських господарств, які законодавчо й часто в наукових дослідженнях не належать до суб'єктів підприємницької діяльності [8].

Однак, на думку Г.В. Батюк серед вимог до суб'єктів малих форм господарювання у сільському господарстві належать особисті селянські господарства з обмеженнями площі земельної ділянки не більше 2 га (можливе збільшення лише відповідно до умов дотримання чинного законодавства) й діяльність здійснюється індивідуально або особами, які перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають, а також фермерські господарства із великою площею земельних угідь. Зважаючи на існування багатоманітності термінології та дискусійності багатьох теоретичних аспектів виділяють такі основні особливості діяльності малих форм господарювання – це:

- приватна автономність підприємця, його повна економічна і господарська свобода у виборі сфери, методів, часу, місця здійснення підприємницької діяльності;
- повна відповідальність за економічні, екологічні та соціальні наслідки своєї діяльності й пов'язані з нею ризики;
- власна орієнтація на комерційний успіх, на одержання прибутку;
- особиста участь сім'ї чи її членів у здійсненні діяльності;
- невеликі обсяги виробництва продукції або надання послуг;
- інтуїтивний характер підприємницької діяльності, відсутність стратегії на перспективу;
- використання некваліфікованої або малокваліфікованої робочої сили (низький рівень освіти, відсутність професійних навичок);
- неформальний характер взаємовідносин у ході ведення підприємницької діяльності;
- велика залежність від природнокліматичних факторів, що зумовлюють сезонність послуг;
- велика ймовірність ризику, що ускладнює доступ до фінансово-кредитних ресурсів;
- слабка підтримка або її відсутність з боку держави;
- високий ступінь тінізації господарської діяльності.

Однак, виходячи з того, що сільський зелений туризм визначається як відпочинковий різновид туризму, що відбувається у сільських садибах, домогосподарствах, у яких власник господарства надає послуги з розміщення та харчування, іноді – ряду інших характерних послуг (екскурсії, походи тощо) для обґрунтування організаційно-економічних засад функціонування малих форм господарювання в сільському зеленому туризмі необхідно проводити враховуючи особливості сфери туризму та гостинності.

Відповідно до Закону України «Про туризм» до суб'єктів, що здійснюють та забезпечують туристичну діяльність (окрім туристичних операторів та туристичних агентів) належать: готелі (кількість номерів – не менше 6); аналогічні засоби розміщення (надають обмежені готельні послуги); інші суб'єкти підприємницької діяльності (надають послуги проживання, харчування, екскурсійні послуги), фізичні особи, які не є суб'єктами підприємницької діяльності та надають послуги з тимчасового розміщення (проживання), харчування тощо [4].

Отже, проаналізувавши нормативно-правове та теоретичне підґрунтя суб'єктів мікро підприємництва можна стверджувати, що малі форми господарювання у сільському зеленому туризмі – це економічно-самостійний господарюючий суб'єкт, який здійснює свою діяльність та надає послуги розміщення (проживання), харчування та ряду інших характерних туристичних послуг з використанням:

- власного будинку (із кількістю житлових кімнат (номерів) не більше 6);
- трудових ресурсів членів родини;
- особистого селянського підсобного господарства;

- природно-рекреаційних особливостей місцевості та культурної, історичної та етнографічної спадщини регіону.

Розглядаючи малі форми господарювання з точки зору теорії систем, зауважимо, що вони належать до систем відкритого типу, на діяльність яких чинить вплив ряд зовнішніх факторів (правове регулювання діяльності у сфері туризму, валютні коливання, політична ситуація в країні, зміна тарифів на енергоносії тощо). Для визначення організаційних засад функціонування виділені чинники впливу зовнішнього та внутрішнього середовища на розвиток малих форм господарювання у сільському зеленому туризмі (табл. 1).

Таблиця 1

**Чинники впливу на діяльність малих форм господарювання
у сільському зеленому туризмі**

Підприємницьке середовище	Фактори впливу	
	позитивні	негативні
Зовнішнє середовище	- звільнення від податків (сільські садиби); - здороження іноземної валюти (для іноземних туристів); - переорієнтація внутрішніх туристичних потоків; - Інтернет можливості бронювання тощо; - конкуренція з боку готельних комплексів, інших аналогічних засобів.	- економічна та фінансова кризи; - політична нестабільність; - недосконале законодавство; - нерозвинута інфраструктура, у тому числі якості дорожніх покриттів; - погіршення екологічного стану; - підвищення тарифів та енергоносії; - сезонний характер послуг.
Внутрішнє середовище	- впровадження нових технологій, у тому числі щодо економного витрачання енергоносіїв; - диверсифікованість діяльності; - особиста зацікавленість в ефективній діяльності та рентабельності.	- низький рівень техніки, технологій; - відсутність ефективного менеджменту; - поєднання кількох професій, посад; - залежність якості послуг від внутрішнього клімату колективу (родинні відносини).

Розглянувши наведені чинники впливу на суб'єкти господарювання у сільському зеленому туризмі, доходимо висновку, що визначення їх переліку зовнішнього та внутрішнього середовищ прямо впливають на ефективність управління та діяльність малих форм господарювання. У системі факторів зовнішнього середовища малих форм господарювання можна виділити декілька рівнів.

Перший рівень – рівень у якому безпосередньо функціонує суб'єкт господарювання. До нього належать: туристи-індивіди та малі туристичні групи; партнери – суб'єкти, які забезпечують надходження ресурсів, необхідних для нормального функціонування; регулятори – державні, регіональні та місцеві органи, що встановлюють конкретні правила, контролюють і регулюють діяльність суб'єкта господарювання; конкуренти – готельні підприємства, гостинні двори, сільські садиби, що функціонують у регіоні.

Другий рівень – загальне середовище, яке містить фактори, що непрямо впливають на діяльність малих форм господарювання. Ці фактори в рівній мірі впливають на всі туристичні підприємства регіону. До цього рівня варто віднести: культуру – історію, традиції та звичаї, норми і поведінкові моделі, конфесійну структуру і систему цінностей та автентичність регіону, місцевості; економіку – ступінь розвиненості фінансових, трудових і споживчих ринків, рівень життя і купівельна спроможність населення, інфраструктура, інфляція, ціни, доступ до ресурсів тощо; нормативно-правове регулювання туристичної діяльності, сільського господарства, податкову систему тощо; політику – розподіл і концентрацію влади.

Третій рівень – глобальне середовище, вплив якого не пов’язаний з особливостями конкретного регіону або країни. Це, насамперед, технологічне середовище – знання, інформація, розвиток інформаційних технологій, впровадження ресурсо- та енергозберігаючих технологій; міжнародне середовище – візові режими, процес євроінтеграції тощо.

Усі наведені чинники перебувають у комплексному взаємозв’язку і взаємозалежності, тому аналізуючи особливості організаційно-економічних засад функціонування малих форм господарювання варто враховувати їх вплив на ефективність діяльності суб’єктів господарювання. Схематично взаємозв’язок малих форм господарювання із зовнішнім середовищем прямої та непрямої дії зображено на рис. 1.

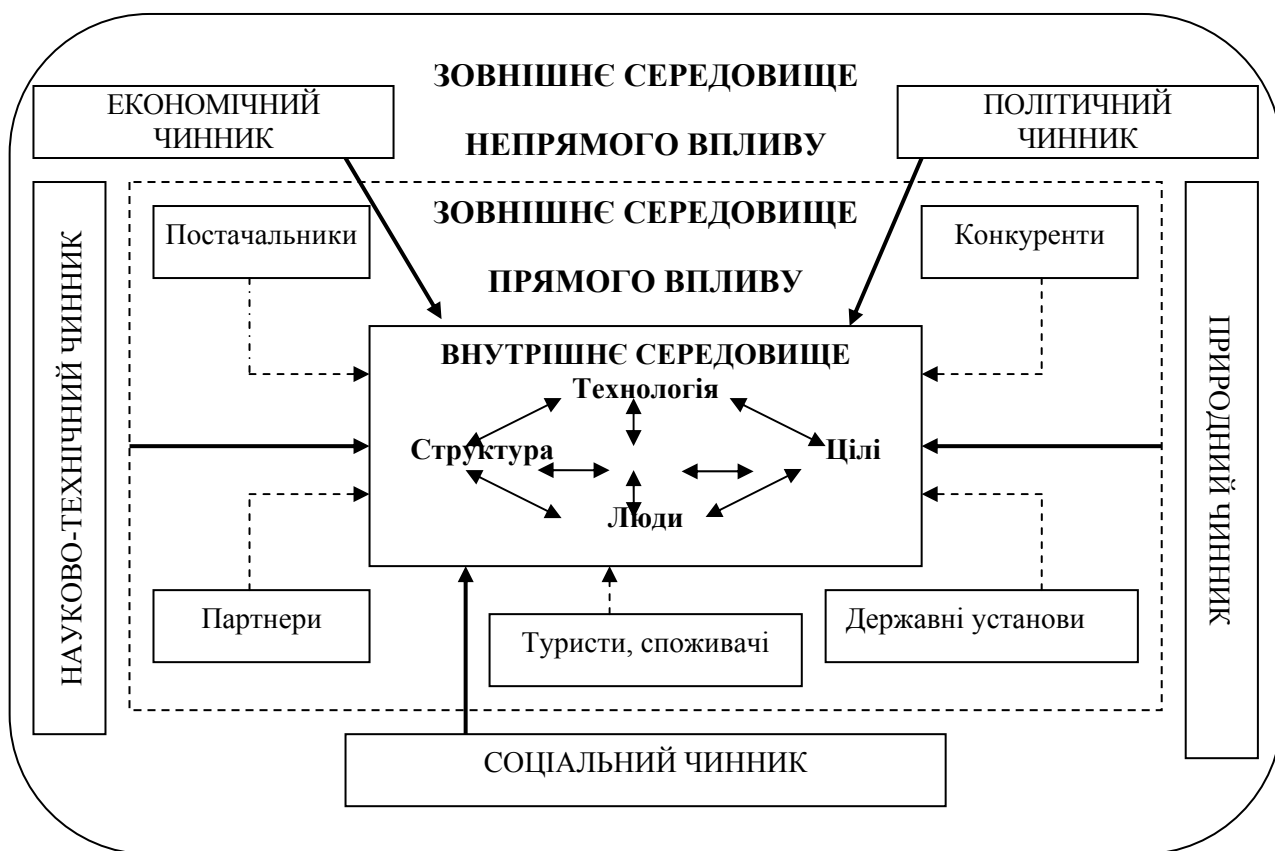

Рис. 1. Взаємодія малих форм господарювання із зовнішнім середовищем

Як видно із наведеного рис. 1, чинники зовнішнього середовища прямого впливу проявляються в таких формах, як поведінка постачальників і споживачів, зміна законодавства щодо господарських питань, постанови місцевих органів управління, склад і поведінка конкурентів. Чинниками непрямого впливу виступають політична ситуація в країні, рівень розвитку науково-технічного прогресу тощо.

Висновки. Малі форми господарювання у сільському зеленому туризмі є суб'єктом мікропідприємництва, що здійснюють свою діяльність відповідно до вимог розвитку сільських територій, сфери гостинності, сільського господарства, екологічної ситуації та природоохоронної діяльності на селі. Крім того, це один із видів самозайнятості населення, який піднімає роль краєзнавства, усереднює елементи активної діяльності і відпочинку, створює життєве середовище, наближене до природи, сприяє підвищенню рівня та якості життя сільських мешканців [1, с. 124]. Зважаючи на вказане вище, організаційно-економічні засади функціонування малих форм господарювання у сільському зеленому туризмі визначаються у взаємозв'язку суб'єкта господарювання із чинниками зовнішнього та внутрішнього середовища.

Водночас, досить актуальним постає питання регулювання підприємницької діяльності, цілеспрямованого реформування і вдосконалення регуляторних важелів впливу на діяльність підприємств малого сектору економіки в умовах децентралізації влади, що провадиться в Україні з минулого року. Дані питання вимагають від науковців подальшої уваги та наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики / З.С. Варналій. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Знання КОО, 2005. – 302 с.
2. Горда О.С. Эффективность сельских малых форм хозяйствования: дис. канд. экон. наук: 08.07.02 / О.С.Горда. – Днепропетровск, 2004.– 179 с.
3. Господарський Кодекс [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page2>.
4. Закон України “Про туризм” / http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/Z950324.html
5. Ляшенко И.В. Зеленый туризм как объект предпринимательской деятельности для малых форм сельского хозяйства // Экономика и управление. – 2002. - № 6. – С. 29-31.
6. Макаренко Ю.П. Аграрні малі господарства: умови та шляхи розвитку: [монографія] / Ю.П. Макаренко. – Дніпропетровськ: Січ, 2012. – 680 с.
7. Мармуль Л.О. Удосконалення управління діяльністю туристичних підприємств / Мармуль Л.О, Усаченко Л.М., Недюха М.П., Незвищук-Когут Т.С. – Кабінет Міністрів України, Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України, Навч.-наук. ін-т післядиплом. освіти. – Херсон : Грінь Д. С., 2014. – 190 с.
8. Матусова О. М. Розвиток малого підприємництва на селі в умовах СОТ / О.М. Матусова. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://economist.lacruax.com/rozvitok-malogo-pidpriyemnictva-na-seli-v-umovaxsot>.
9. Шульський М.Г. Організаційно-економічні основи функціонування малих господарських формувань у сільському господарстві: автореф. дис. На здобуття наук. ступеня докт. екон. наук : 08.07.02 / М.Г.Шульський. – К., 2006. – 39 с.

Рецензент – д.е.н., професор Мармуль Л. О.